

2007 Yılı Yivli Minare Cami Kazısı

Osman ERAVŞAR*

Öz

Yivli Minare Camisi olarak bilinen yapı tarihi süreç içerisinde geçirdiği bazı onarım müdahalelerine bağlı olarak bazı plan değişimiyle birlikte günümüze gelebilmiştir. Yapı, genel hatlarıyla yapı dikdörtgen bir plan geometrisine sahiptir. Harimin üzeri altı kubbe ve batı tarafta kuzey güney doğrultusunda uzanan, batıya eğimli bir tonoz ile kapatılmıştır. Yapının isimlendirilmesine sebep olan yivli minaresiyle uzaklardan algılanabilen ve Antalya'nın simgesi olmuş bir yapıdır. Antalya'daki önemli Türk devri eserlerinden birisi olan bu yapının 2006 yılında restorasyonu süresince ortaya çıkan bir takım bilgi ve bulguların değerlendirilmesi bu bildirinin konusunu oluşturmaktadır.

Restorasyon kararı gereğince yapının içinde ve çevresinde Antalya Müze Müdürlüğü ve Antalya Vakıflar Bölge Müdürlüğü denetiminde arkeolojik kazı çalışmaları yapılmıştır. Bu kazı çalışmaları sonucunda elde edilen mimari bulgular ile küçük eserlerin değerlendirilmesine dayanılarak yapı hakkında bir takım yeni fikirler ileri sürülebilecektir.

Yapının tarihçesi ve yapı hakkında bilgi veren kaynaklar oldukça sınırlıdır. Yapının kitabeleri ilk olarak Ahmet Tevhit tarafından yayınlanmıştır (A.Tevhit, 1340). Yapının mimarisi ve özgün hali ile ilgili ilk bilgiyi S.Fikri Erten verir (Süleyman Fikri Erten, 1338-1340, s. 89). Yapı hakkında ilk geniş kapsamlı incelemeyi Riefstahl yapmıştır (Riefstahl, 1941, s. 34-35). Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan Vakıf Abideleri envanterinde eser mevcut haliyle tanımlanmıştır (Anonim, 1983, s. 525-528). Antalya Müzesi uzmanlarından M.Kırmızı, yapıyı incelemiş ve yapıyı Antalya'daki Selçuklu eserleri içinde değerlendirmiştir (M.Kırmızı, 1986). Yapının ayrıntılı plan ve mimari tanımlamasını Leyla Yılmaz yapmıştır (Yılmaz, 2002, s. 10-15). Bu yayınlar dışında dolaylı olarak yapıdan bahseden bazı çalışmalar da vardır. Bu çalışmaların odağında yer alan yapının mimari kimliği yeterince sorgulanmamıştır.

Kazı çalışmaları sırasında yapının içindeki kalın beton tabakası kaldırılmış ve ortaya bir takım mimari kalıntılar çıkmıştır. Çıkan bu kalıntılar içinde su yollarının olması diğer yandan, kalıntıların mimari elemanlar ile olan ilişkisi düşünüldüğünde yapının başka bir yapıdan dönüştürüldüğü fikri ağır basmaktadır. Bildirinin konusunu oluşturan bu bulgular, yapının mimarisi ile değerlendirilerek ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Antalya, Yivli Minare, Selçuklu, Saray

* Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Ortaçağ Arkeolojisi Ana Bilim Dalı, Antalya. eravsar@yahoo.com

The Yivli Minare Mosque Excavation In 2007

SUMMARY

The structure known as Yivli Minaret Mosque has survived to the present day with some plan changes due to some repair interventions within the process. The structure, in general terms, has a rectangular plan geometry. It is covered with six domes on the Harim and a westward sloping vault on the west side. It is a structure that can be perceived from far away with its Yivli Minaret which is named as the symbol of Antalya. The evaluation of some information and findings that emerged during the restoration of this structure in 2006 is the subject of this paper.

In accordance with the restoration decision, archaeological excavations were conducted in and around the building under the supervision of Antalya Museum Directorate and Antalya Regional Directorate of Foundations. Based on the architectural findings obtained from these excavations and the evaluation of small works, some new ideas about the structure can be put forward.

The history of the building and the resources that provide information about the structure are quite limited. The inscriptions of the building were first published by Ahmet Tevhit (A. Tevhit, 1340). S.Fikri Erten gives the first information about the architecture and its original form (Süleyman Fikri Erten, 1338-1340, p. 89). The first comprehensive review of the structure was made by Riefstahl (Riefstahl, 1941, pp. 34-35). The book is defined in the current status of the Foundation Foundations prepared by the General Directorate of Foundations (Anonymous, 1983, p. 525-528). M. Kırmızı, one of the experts of the Antalya Museum, examined the structure and evaluated the structure within the Seljuk artifacts in Antalya (M.Kırmızı, 1986). The detailed plan and architectural description of the building was made by Leyla Yılmaz (Yılmaz, 2002, pp. 10-15). Apart from these publications, there are some studies about the structure indirectly. The architectural identity of the building, which is the focus of these studies, has not been sufficiently questioned.

During the excavation, the thick concrete layer inside the building was removed and some architectural remains were uncovered. On the other hand, considering the relationship of the remains with the architectural elements, the idea that the structure has been transformed from another structure. These findings, which constitute the subject of the paper, will be evaluated through the architecture of the structure.

Keywords: Antalya, Yivli Minaret, Selçuklu, Saray

Antalya Selçukluların Akdeniz'de ilk fethettiği kenttir. Bu kentin kalesi ve kale içindeki imar çalışmaları Selçuklular döneminde özellikle ikinci fetihten sonra hız kazanmıştır. Bununla birlikte Helenistik dönemde kurulan kentin, sonrasında sürekli olarak aynı yerde devam etmesi, höyük şeklinde olmasa da kent içinde bir katmanlaşma oluşturmuştur. Bu katmanlaşmaya bağlı olarak Selçuklu dönemi içinde inşa edilen bazı yapılar da zamanla ya kaybolmuş ya da yıkılarak şekil değiştirmiştir. Aslında bu durum Antalya genelinde Selçuklu öncesi yapıların tamamı için geçerlidir.

Yivli Minare Camisi adıyla bilinen yapı kentin merkezinde kale içinde olmasına karşılık yayınlarda hakkında çok az bilgi bulunmaktadır. Daha çok tanımlayıcı yayınların yapıldığı bu çalışmalarda, yapının mimari kimliği vurgulanmıştır (Şekil 1)¹. Diğer yandan yapıya ismini veren minarenin neden yapının bünyesinden ayrı yapıldığı, neden yapının kible yönünden belirli bir kaymaya sahip olarak inşa edildiği? Görkemli bir minareye sahip olmasına rağmen neden bir taç kapısının olmadığı? gibi birçok soru halen cevapsız olarak ortadadır.

Yivli minare Camisinin restorasyon projesi, Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından uygun bulunmuş, uygun bulunan proje doğrultusunda yapının zemininde de Antalya Arkeoloji Müzesi denetiminde bir arkeolojik kazı çalışması yapılması istenilmiştir. Kazı çalışmaları 2007-2008 yılı içinde iki farklı tarihlerde gerçekleştirilmiştir². Bu kazı çalışmalarını Antalya Müzesinden Nermin Karagöz ve Nilüfer Karakaş yürütmüş, kurul kararında Sanat Tarihçi danışman önerildiğinden çalışmalara 2008 yılı içinde buradaki çalışmalar incelenmiştir³. Kazı çalışmalarının sonucunda elde edilen bilgi ve bulguların önemli olduğunun açık olmasına karşılık bugüne kadar bir yayına konu edilmemiştir. Bu nedenle bunların arşivde kalmak yerine ortaya çıkarılarak bütüncül olarak yayınlanması amaçlanmıştır.

Antalya kale içinde bulunan yapı, konum bakımından Antalya Limanına hâkim bir noktadadır(Harita 1). Kentin bu bölümündeki sur duvarlarının bir kısmı bugün mevcut olmakla birlikte zaman içinde kentin fiziki yapısında meydana gelen değişime bağlı olarak iç kalesinin yeri bugün tam olarak belli değildir. Bu bağlamda kalenin bir parçası olan bir duvarın caminin batı cephesinde, yapının diğer taşıyıcı duvarlarından farklı olarak kuzey-güney yönünde uzandığı da bilinmektedir. Bütün bu bilinmezler bağlamında kentin sur duvarlarının içinde kalan bu yapının batı cephesindeki bu duvarın yapının bünyesinden ayrı olarak devam ettiği ve farklı bir mimarisinin olduğu anlaşılmaktadır. Bugüne kadar yapılan araştırmalarda yapıdaki bu farklılıklar genel olarak önceki bir yapının dönüştürülmesi şeklinde düşünülmüş, ancak bunu ispatlayarak ortaya koyacak bir veri sunulmamıştır. Bu çerçevede içinde yapının hem içinde hem de çevresinde başlayan kazı çalışmaları yapıya ilişkin bilinmeyenlerin ortaya çıkarılması için bir fırsat olarak ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede kazı çalışmalarında bulunan bulgular verildikten sonra bu bulguların yapı için ifade ettiği anlamlar üzerinde durulacaktır.

Yapının dış kısmında gerçekleştirilen kazı çalışmaları doğu cephede minareyle girişin önündeki alanlarda, güney cephede cephenin ortasına gelen kısımdan başlayarak doğuya doğru minareyi de içine alan kısımda, kuzey cephede ise yapının cephe hattı boyunca yapılmıştır. Yapının batı cephesi önünde herhangi bir kazı çalışması yapılmamıştır.

² Yapının tarihçesi ve yapı hakkında bilgi veren kaynaklar oldukça sınırlıdır. Bölgeye gelen ilk dönem seyyahları ve bazı araştırmacıların yapıdan bahsetmiştir (Texier, 2002). Yapının kitabeleri ilk olarak Ahmet Tevhit tarafından yayınlanmıştır (Tevhit, 1340, 336). Yapının mimarisi ve özgün hali ile ilgili ilk bilgiyi S.Fikri Erten verir (Erten, 1940, 89). Yapının mimarisini ele alan yayınlarda yapının mimari kimliği ile ilgili birtakım tartışmalar yapılmış, buna karşılık yapının özgün durumunun ne olduğu hakkında bir yoruma gidilmemiştir (Yılmaz, 2002).

³ Kazı çalışmaları Antalya Müze Müdürlüğü Arkeologlarından Nermin Karagöz, A.Esra Akça ve Nilüfer Karakaş'ın gözetiminde ve sorumluluğunda gerçekleştirilmiştir. Kazı sırasında ortaya çıkarılan bulguları paylaşan ve yayınlamama izin veren değerli arkeologlara teşekkür ederim.

⁴ Yapı ve kazı alanı iki farklı tarihte incelenmiştir. Bu inceleme çalışmalarına Prof.Dr.Haşim Karpuz da katılmıştır

Güney cephenin yarısı kayalık, yarısı da toprak dolguludur (Şekil 03). Bu toprak dolgulu olan kısım, yapının oturduğu ve bir tarafı uçurum olan kayalık kısmın hemen önünden başlamakta ve doğruya doğru devam etmektedir. Burada uçurum nedeniyle cephenin önüne bir duvar örülmüş, duvarın arkasında ise yapının duvarlarının hemen önüne ulaşan ve birkaç basamağı kalmış bir merdivenin ulaştığı anlaşılmaktadır. Merdivenin geri kalan basamakları kayalık kesimde uçurumdan aşağıya doğru yöneldiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte burasının yıkılmış olması sebebiyle herhangi bir basamak ya da kayalık kısmın izi görülmemektedir. Bu durum, değerlendirme bölümünde yapının üzerindeki bazı yapı elemanı izleriyle birlikte ele alınacaktır. Güney cephenin minareye doğru olan kısmında geç dönemde yapılmış, sekiz farklı İslami dönem mezarları kazı çalışmasında çıkarılmıştır (Şekil 04).

Bu mezarların belirli bir düzen olmadan cephe duvarına paralel bir hatta yerleştirildiği ve etrafının duvar örgüsüyle çevrildiği görülmüştür. Mezarlardan ortada olanları bir grup oluşturmuş ve küçüklü büyüklü şekilde yan yana dizili dörtlü grup halindedir. Bu nedenle bir aileye ait olması muhtemeldir. Cephede basamak sırasının hemen önünde bulunan mezarın üzeri diğer mezarlardan farklı olarak üçgen birbirine yaslanmalı taşlarla beşik çatılı şekilde yapılmıştır. M2 ve M5 mezarının arasında granit bir sütun parçası açığa çıkarılmıştır. Bunların dışında güney cephenin orta kısmın da düzgün yonu taşlardan zemin döşemesi bulunmuştur (Şekil 05). Bu döşeme taşlarının bulunduğu seviyenin altında ise doğu yönde derinleşilince cephe duvarlarının altında temel yastıkları açığa çıkarılmıştır.

Caminin doğu cephesinde köşede M9 olarak kodlanan mezar ile M10a ve M10 b olarak numaralanmış mezarlar bulunmuştur (Şekil 07). M10a ve M10b olarak kodlanmış mezarların çevresi bir koruma duvarıyla çevrilidir. Bu mezarların bir aile mezarlığı şeklinde olduğunu düşündürmektedir. Bu mezarların arasında sıralı olarak yapının duvarına dik yerleştirilmiş eşit aralıklarla cami duvarına dik olarak yerleşen eşit aralıklarla yerleştirilmiş taş duvar örgüleri bulunmuştur. Bunların mezar yeri olabileceği ilk etapta belirtilmiş olmasına karşılık kazı sırasında bunların için de herhangi bir iskelet de ele geçmemiştir. Bunların yapım amacının yapıyla ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Kazı çalışmalarında bulunan mezarlardan ikisinin üzerinde sal taşları bulunurken diğerlerinin üzerinde sal taşı yoktur. Mezarların içinde herhangi bir litürjik malzeme ele geçirilmemiştir. Kazılar sırasında Osmanlı dönemine ait sarıklı mezar taşları da açığa çıkarılmıştır. Bunların dışında bulunan granit sütun parçası camilerin çevresinde görülen binek taşları olduğunu düşündürecek şekilde yerleştirilmiştir. Bu taşın alt kısmında dik durmasını sağlayacak şekilde bir temel düzenlemesi yapılmıştır.

Caminin kuzey cephesi önünde de drenaj kanalı açmak amacıyla yaklaşık olarak 50 cm. genişliğinde bir kazı çalışması yapılmıştır (Şekil 08). Burada herhangi bir mezar bulunmamıştır. Buna karşılık yapının kuzey kapısının altından yapının içine ulaşan bir su kanalının varlığı tespit edilmiştir. Bu su kanalının ortaya çıkması üzerine kazı çalışmalarının yapının içinde devam ettirilmesine karar verilmiştir. Bunun üzerine yapının içerisinde öncelikli olarak su kanalı takibi şeklinde başlayan çalışmaların ilerledikçe farklı boyutlarının olduğu anlaşılmıştır.

Kazı çalışmalarının ikinci kısmı ise yapının içinde gerçekleştirilmiştir. Yapının iç kısmı yapının müze olarak kullanıldığı dönemde yapılmış, yaklaşık 30 cm. kalınlığında bir beton zemine sahip olduğu, sütun çeperlerinde ve yapıya ulaşan su yolunu takip eden kazılardan anlaşılmıştır.

Yapı müze deposu olarak kullanıldığı dönemde harimin içine 30 cm kadar betonarme kaplama yapılmıştır. Bu kaplama nedeniyle döşeme seviyesi yükselmiş, neticede sütunların arasındaki ahşap gergi çubukları aşağı seviyede kaldığı için kesilmesi gerekmiştir. Kazı çalışmaları sırasında yapının içinde sütunların etrafındaki betonlar kırılmış, sonrasında sütun tabanına kadar inilmek suretiyle döşemenin özgün seviyesi tespit edilemeye çalışılmıştır.

Yapının içinde birbirine bitişik olarak sekiz açma açılmıştır (Şekil 09). Bu açmalar sütunları dikkate alacak şekilde planlanmıştır. Bu çerçeve içinde yapıdaki kazı sırasında sütunlara en fazla bir metre yaklaşılacak şekilde kazılar gerçekleştirilmiştir. Bunun sonucunda yapının içinde sekiz açma açılmış ve bu açmalarda farklı tarzda birtakım buluntular ve ayrıntısı aşağıda verilecek olan su dağıtım sistemi bulunmuştur. Yapının içindeki açmalar her bir kubbeli birimin altına denk gelecek şekilde bölümlenmiş, batı taraftaki sura dayalı cephede ise beşik tonozla örtülü olan kısım ortadan ikiye bölünerek iki farklı açma oluşturulmuştur. Açmalarda yapılan kazı sonucunda, orta da mihrap önündeki kısım da güney duvarına paralel olarak uzanan, belirli aralıklarla devam eden kaba yonu taşlarla yapılmış yedi sıra duvar örgüsü ortaya çıkarılmıştır. Bunlar batı tarafta bulunmazken doğuya doğru devam ettikçe bu duvarın yükseldiği görülür. Bunun nedeni batı tarafta kayalık zemin üzerinde döşeme bulunurken, doğuya doğru devam eden kısımda zeminin eğimli olarak alçalmasıdır. Bu durumda bu bölümün içinde kademeli olarak bir tesviye yapılmasının zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Yapının daha sonraki kullanımı sırasında, bu duvar araları doldurulmak suretiyle olası duvarlara yapacağı baskının önüne geçilmiş olmalıdır. Kazının ilerleyen aşamalarında açmalar arasındaki yollar haricinde duvar kalıntıları kaldırılmıştır(Şekil 10).

Kazı çalışmalarında bulunan bir diğer yapı elemanı ise yapının giriş kapısının altından caminin içine ulaşan su künk sistemidir (Şekil 11). Bu künk sisteminin bir kaç koldan yapıya giriş yaptığı anlaşılmaktadır. Kapının eşik taşının altından geçenden başka birisi bunun hemen yanında diğeri de batıda olmak üzere iki ayrı su künk sisteminin olduğu, batıdaki su künkünün kuzey batı köşesinde bir çatal yaparak yapının içine doğru yöneldiği tespit edilmiştir. Bu su yollarından eşik altından geçen ile batı taraftakilerden birisi küçük ölçekli künk çapına sahiptir. Diğer ikisi daha geniş çaplı bir biçimde yapılmış ve eğim de kullanılarak suyun kendi cazibesıyla akışı sağlanmıştır. Künklerden gelen su girişin aksında bulunan pişmiş topraktan bir küp toplama ve dağıtım haznesi olarak kullanılmıştır (Şekil 09). Bu haznenin güneyinde bulunan su künkü bağlantısıyla su güney yönde mihrabın yanındaki pencereden dışarı akıtılmıştır. Küpün doğu yönünde de bir delik tespit edilmiştir. Dolayısıyla bu deliğin bu yöndeki bir künk ile irtibatlı olduğu ileri sürülmüştür. Buna karşılık bu yönde künk sistemi bulunmamıştır. Kazı çalışmaları sırasında bu künkün içinden ve çevresinden sekiz kollu yıldız çiniler ve haç kollu formlu çinilere ait haç kolu parçaları bulunmuştur .

Kazı çalışmaları sırasında bulunan diğer bir mimari buluntu ise yapının batı tarafında beşik tonozla örtülü açmalarda beşik tonoz örtüsünün hattını takip eder şekilde kuzey güney yönünde bir duvar örgüsünün ortaya çıkarılmasıdır (Şekil 09). Bu duvar örgüsü, bu yönde bulunan zemin altındaki kayalara oturur şekilde güçlü bir inşa tekniği ile yapılmıştır. Diğer bir duvar örgüsü mihrap aksının batısında kalan bölgede kuzey-güney doğrultusunda açığa çıkarılmıştır. Bu iki örgünün kesitleri kalınlık olarak birbiriyle aynıdır. Bu duvar kuzey yönde kesintisiz olarak devam eder. Duvarın zemininde mihrap önündeki kısımda düzgün yonu taşı örgüleri dikkati çeker. Bu duvar örgülerinin dışında kayalık bölümde farklı dönemlere ilişkin oyuklar ve girinti çıkıntılı yüzeyler görülmektedir. Bu anomalili yüzeyler, yapının öncesinde bu alanda bir başka yapının olabileceğine işaret etmektedir.

DEĞERLENDİRME

Yapının içinde kazı çalışmaları sonucunda bulunan mimari kalıntıların değerlendirmesi yapılacak olursa doğu batı doğrultusunda inşa edilen ve mihrap aksında ortaya çıkarılan kaba yonu örgülü duvarların, yapının son dönem içinde geçirdiği onarım sırasında yapıldığı düşünülmektedir. Bu onarım sırasında yapının döşemesinde yükselme olmuş ve buna bağlı olarak da içeride sütun aralarındaki gergi çubukları kesilmiştir. Bu duvarın asıl yapım amacı döşemenin altında, kaya zemine oturan yapının akıntılara bağlı olarak temelde oluşacak oyulmaların önlenmesi ve buna bağlı olarak da yapının zemin kısmının stabilitesinin sağlamasıdır. Böylece duvarlar arasında kalan kısımlarda bir tür setlemede yapılmıştır. Yapının döşemesinde yapılan bu inşa sırasında, alt seviyelerde bulunan künk sisteminde bozulmalar ve kırılmalar meydana gelmiştir. Künklerin batı kısımdaki bölümleri bu esnada tahrip olmuş olmalıdır. Bu sebeple yapının içindeki bu duvar örgüsünün yapının müze deposu olarak kullanıldığı yıllarda yapılmış olması muhtemeldir.

Döşeme altında çıkan ikinci bulgu ise künklerdir. Kazı sırasında bulunan su sistemine yönelik olarak ilk ileri sürülen konu yapının sıcak iklim kuşağında bir bölgede inşa edilmesine bağlı olarak caminin içinde havayı serinletmek amacıyla yapıldığı ifade edilmiştir. Buna karşılık bu görüşü destekleyecek benzer örneklerin sayıca yetersiz olması sebebiyle bir hipotez olarak şimdilik ortada durmaktadır¹. Yapının içerisinde serinletilmesi için bu sistemin ne kadar etkili olduğu ya da olacağı belirsizdir. Bu sebeple sistemin yapının içinden dışarı nerelerde çıktığı şimdilik belirsizdir. Ayrıca yazın su sıkıntısı çeken bir bölgede bu sistemin sürekli çalıştırılması da pek etkili olmayacaktır. Bu künk sisteminin yapım amacı yapının içinden başka yerlere su dağıtmak amacıyla da kullanılmış olabilir. Nitekim bu şekilde bir künk sistemi Divriği Ulu Camisinin doğu cephesinde yapılan kazılar sırasında bulunmuştur². Bu çerçevede içinde bakıldığında yapının içindeki bu sisteminin bir su dağıtım sistemi olabileceği düşünülebilir. Bu sistemlerin kullanılması 13.yydan başlayarak 19.yy. sonuna kadar yaygındır. Buna bağlı olarak bir tarihlendirme yapmak mümkün olmamakla birlikte, daha alt seviyede bulunan duvar örgüsünün kırılmış olması ve küp içinde bir Selçuklu çinisi çıkmış olması da dikkate alınırsa 14.yy. sonrasında Antalya Selçuklu sarayının tahribinin ardından yapıldığı sonucuna ulaşmak mümkündür.

Daha alt katmanda bulunan ve kuzey güney yönünde devam eden iki duvar yapıdaki su sisteminin inşasından önce de bulunuyor olmalıdır. Çünkü bu duvarlardan yapının eni kadar devam eden orta aksa yakın olanın kuzey ucunda su künk sistemi inşa edilirken duvar üzerinde tahribat yapılmıştır. Şimdilik bu duvarların niteliği ve dönemi hakkında bir yorumda bulunmak mümkün görülmemektedir. Batı bölümünde bulunan duvar izi ile mihrap istikametindeki duvar bir temele ait olabilir. Bununla birlikte herhangi bir yapının temeli olması için son derece ince sayılabilecek bir görünüme sahiptir. Bu duvarlar dışında yapının mihrap aksında ortaya çıkarılan bir diğer çapraz duvarda nitelik olarak bu duvara benzemektedir. Bu nedenle söz konusu yapının alt katındaki duvarların 14. yy. öncesine ait olabileceğini söylemek mümkündür.

Kazı çalışmaları sırasında bulunan çiniler 13 yy. sıraltı tekniğinde yapılmış şeffaf sırlı çinilerdir (Şekil 12). Benzer örnekleri Alanya ve Kubadabad Sarayı kazılarında çıkarılmıştır. Bu parçaların haricinde zeminde iki mimari parçada bulunmuştur (Şekil 13). Bunlardan birisi mermer üzerine sathi bir teknikte yapılmış, merkezinde 12 kollu gül bezek çerperinde geometrik örgülerden oluşur. Bu parçanın nitelik bakımından Selçuklu önemi yapılarında görülen örneklerle benzeştiği açıktır. Bir diğer mimari parça ise Bizans dönemine ait muhtemel bir levha parçasıdır. Daire içinde sekiz kollu bir gülbezek motifi işlenmiştir.

5 Yapıdaki bu sistemin iklimlendirme amacıyla yapıldığı Dr.Ahmet Güleç tarafından ifade edilmiştir. Bu konuyla ilgili olarak Bir sempozyumda bildiri sunmuş ancak henüz yayınlanmadığı için burada gösterilmemiştir.

6 Divriği Ulu Camisinin doğu cephesine karşı olan yamaçta bir arkeolojik kazı gerçekleştirilmiştir. Burada yapılan kazıda Darüşşifa'nın içine doğru giden bir künk sistemi açığa çıkarılmıştır. Bu künk sisteminin yapının içinde suyu dağıtan bir sisteminin olduğu anlaşılmaktadır. Benzer şekilde bir su dağıtım sistemi Kayseri Çifte Medresenin 1970'li yıllarda yapılan kazı çalışmaları sırasında bulunmuştur.

Yapının kuzey cephesinde doğu ve batı uçlarda içleri doldurulmuş birer kapı açıklığı bulunur. Bunlar cami gibi bir yapıya girmek için son derece küçük açıklıktır. Dolayısıyla bu açıkların bu yönde bulunan başka bir yapı ile ilişkili olabileceği sonrasında cmi olarak kullanımı sırasında içlerinin doldurularak kapatılmış olabileceğini düşündürür.

Yapıda bulunan bir diğer anomali ise yapının kible yönüne uygun olarak inşa edilmemesi ve buna bağlı olarak da mihrabın cephe ortasına yerleştirilmeyip cepheden gönyeli bir biçimde açı yaparak kurulmasıdır. Bu Mihrabın bu şekilde inşa edilmesi, yapının önceki işlevinin cami olarak düşünülmediği, sonrasında yapılan değişiklik ile camiye dönüştürüldüğünü düşündürmektedir. Kible dış cephesinde yapıla sıva raspasında, duvar taş örgülerinin diziliğinde bir farklılık hemen dikkat çekmektedir. Bu farklılık yapının içinde belirgin olarak görülür. Yapının içinde bugün içi doldurulmuş olan kemer örgüsünün taş sıraları rahatlıkla izlenebilmektedir. Dış kısımda da benzer biçimde kemere ait bu örgülü taşların izlenebildiği görülür. Diğer yandan dış cephede kemer içindeki örgü ile yan duvarlardaki örgü arasında da homojen olmayan bir sıra görülmektedir. Bütün bunların sonucunda burasının bir kapı olma ihtimali akla gelir. Dış cephede, kapının ön tarafında düzgün taş döşemesi ve aşağı doğru devam eden merdiven ait basamak sırasının birisi halen görülmektedir. Hali hazırda bu merdiven limandan yapıya ulaşım için kullanılıyor olmalıdır. Bu durumda da yapının ilk işlevinin ticari bir işlev olduğu daha sonrasında camiye dönüştürüldüğü şimdilik bir iddia olarak ileri sürülebilir. Diğer yandan caminin gerek çevresinde gerekse içinde çok sayıda Roma Dönemi devşirme malzemesinin bulunması, burada erken tarihli bir anıtsal yapının bulunduğuna işaret etmektedir. Ancak bu yapının mimari niteliği ve kimliği hakkında bilgi bulunmamaktadır. Bu malzemelerin bir kısmı yapının müze deposu olarak kullanıldığı dönemden kalan parçalar olduğu ifade edilmiştir. Bununla birlikte bu parçaların Nigar Hatun Türbesi, Mevlevihane gibi başka yapıların çevresinde de görülmesi kalan parçalardan ziyade buradaki bir anıtsal yapının mimari parçaları olabileceği düşünülebilir.

Antalya Müzesinde sergilenen Selçuklu dönemine ait olduğu bilinen alçı stuko bir duvar kaplama parçası ise son derece özenlidir(Şekil 14). Bu parçanın müzeye nereden geldiğini gösteren bilgi bulunmamasına karşılık, müze uzmanları parçanın Yivli Minare Camisinden getirildiğini belirtmektedirler. Bu durumda daha çok saray yapılarında gördüğümüz bu tür alçı panoların, Yivli Minare Camisinde kullanılmadığı bu bölgenin yakınında bulunan saraya ait olabilir. Bununla birlikte bu soruların cevaplanması sadece yapı içiyle sınırlı olan arkeolojik kazı çalışmasının çevresini de içine alacak şekilde genişletilmesi halinde cevaplanabilir.

BIBLIOGRAPHY

- A.Tevhit. (1340). Antalya Kitabelerine Dair. Türk Tarih Encümeni Mecmuası(6/83,), 336.
- Anonim. (1983). Vakıf Abideleri (Vol. 1). Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü.
- Anonim. (1983). Vakıf Abideleri-1. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü.
- Durukan, A. (1986). Alaeddin Keykubat Döneminde Antalya. Antalya 1. Selçuklu Eserleri Semineri(1), 29.
- Erdmann, K. (1958). Turkische Baukunst seldschukischer und osmanischer Zeit. (8), 3.
- Erten, F. (1940). Antalya Vilayeti Tarihi. İstanbul.
- M.Kırmızı. (1986). Yivli Minare ve Külliyesi, . Antalya 1.Selçuklu Eserleri Semineri, (p. 39). Antalya.
- Merçil, E. (1968). Osmanlı Devrinde Anadolu Camilerinde Restorasyon Faaliyetleri. Vakıflar Dergisi(7), 149-205.
- Riefstahl, R. M. (1931). Turkish Architecture in southwestern Anatolia. Cambridge: Harvard University Press.
- Riefstahl, R. M. (1941). Cenubi Garbi Anadolu'da Türk Mimarisi. (C. Berktin, Trans.) İstanbul.
- Süleyman Fikri Erten. (1338-1340). Antalya Livası Tarihi. İstanbul.

- Tevhit, A. (1340). Antalya Kitabelerine Dair. Türk Tarih Encümeni Mecmuası(6/83,), 336.
- Texier, C. (2002). Küçük Asya. Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi (Vols. I-III). (Ç. K. Ali Suat, Trans.) Ankara: Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı.
- Turan, O. (1947). Mübârizeddin Ertokuş ve vakfiyesi. Belleten, 11(43), pp. 415-429.
- Yılmaz, L. (2002). Antalya Bir Ortaçağ Türk Şehrinin Mimarlık Mirası ve Şehir Dokusunun Gelişimi. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Harita 1 TSMa. E. 9420-1=900-94- AXIX 1483 tarihli Antalya Tahkim ve Yerleşim Planı

Şekil 1: Yivli minare Camisi ve çevresinin görünümü

Şekil 02: Yivli minare Camisinin batı tarafında bulunan sur duvarı

Şekil 03: Caminin güney cephesi.

Şekil 04 : Caminin güney cephesindeki drenaj kanalı kazısı

Şekil 05 : Güney cephedeki düzgün döşeme taşları.

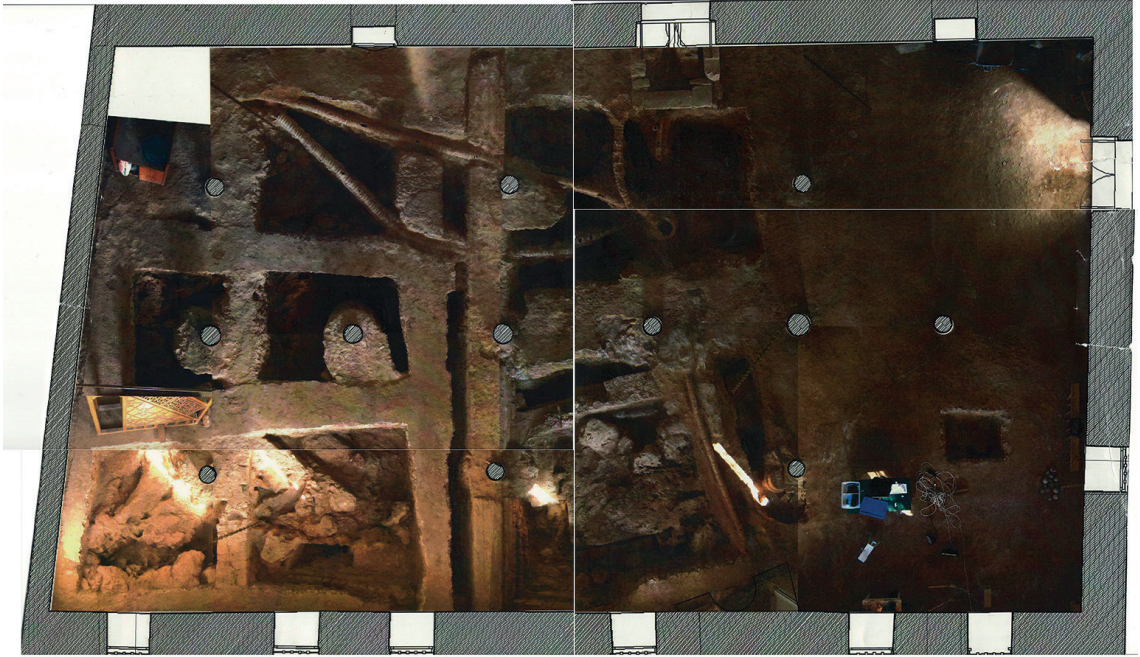
Şekil 06 : Güney cephede mihrap arkasındaki bölüm

Şekil 07 : Caminin doğu cephesindeki drenaj kazısı

Şekil 08: Caminin Kuzey Cephesinde bulunan girişi ve eşik altındaki su künkü

Şekil 09: Yivli Minare Camisinin harim kısmında kazı alanının görünüşü. (Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinden)

Şekil 10: Yivli Minare Camisinin harim bölümünde kazı alanı

Şekil 12: Kazı çalışmasında bulunmuş, sekiz kollu sıraltı tekniğindeki çini

Şekil 13: Geometrik süslemeli mimari parçalar

Şekil 13: Geometrik süslemeli mimari parçalar